

Козацька старшина Менської сотні у другій половині XVII–XVIII ст.

Досліджується персональний склад старшини, представники якої служили в менському сотенному правлінні. З'ясовується чисельність та структура старшинських родин.

Ключові слова: сотня, старшина, рід, структура сім'ї, сповідний розпис.

Початок Української національної революції у 1648 р. зумовив утворення на українських землях не тільки нового державного ладу, а й спричинив докорінні зміни в соціальній структурі тогочасного суспільства. Провідною верствою в ньому стало козацтво, з найбільш досвідчених та авторитетних представників якого формується нова соціальна еліта – козацька старшина. Протягом існування Гетьманщини вона уособлювала її державне та військове управління. Одночасно з цим старшина зайняла провідні позиції в соціально–економічному житті країни, зосередивши в своїх руках значну кількість маєтностей та підданих.

На сьогоднішній день вищевказані процеси отримали широке висвітлення в історичній літературі [3,с.24]. Поряд з цим важливу роль у характеристиці старшини як соціального стану відіграють генеалогічні дослідження, розвиток яких в Україні має тривалу історію. Їх здобутки, методологія та джерельна база також аналізуються у працях сучасних дослідників [12,с.33]. Одним з головних досягнень генеалогічних студій стала розробка та складання родоводів основних старшинських родин Гетьманщини. На їх основі встановлено перелік посадовців органів центральної, полкової та сотенної влади. Останнім часом значна увага приділяється дослідженню груп неурядової старшини, а також старшинських родин у межах окремих полків та сотень [11;13;14]. В цьому напрямку практично недослідженими залишаються маловідомі родини сотенної старшини, представники яких займали посади в основному в сотенних правліннях.

Саме тому об'єктом нашого дослідження виступають старшинські старшини Менської сотні Чернігівського полку. Спробуємо прослідкувати їх родоводи службу представників цих сімей в органах влади та участь у військових кампаніях. Окрім цього проаналізуємо типологію старшинських сімей та зміни в їхній структурі протягом другої половини XVIII ст. За основу візьмемо дані джерел статистичного характеру, а саме сповідних книг Менської сотні 1746 та 1779 р. Це документи церковного діловодства, в яких фіксувалося відвідання сповіді парафіянами. Зазвичай вони містять детальну інформацію про поіменний та подвірний склад жителів населеного пункту [31,с.10–109].

Загалом, найпомітніше місце в житті Менської сотні та управлінні нею посідала родина Сахновських, представники якої з перервами займали посаду менського сотника протягом всього XVIII ст. Засновником роду вважається якийсь Софоній. Він жив у першій половині XVII ст. Його син Василь Софонович Сахненко згадується як менський козак у присяжних книгах Ніжинського полку 1654 р. [24,с.252] В той час Менська сотня входила до його складу. Згодом Сахновський відомий на посаді менського сотника (?–1662–?). Наступного разу він згадується 30 березня 1672 р., але вже як менський городовий отаман. Тоді разом з іншими членами менського сотенного правління він перебував у Батурині. Як свідчить відписка стрілецького воєводи Григорія Неїлова, їх а також інших сотників та міських урядовців приводили до присяги («крестному целованню») московському царю Олексію Михайловичу. Окрім Сахновського, серед представників Менської сотні згадувалися сотник Тарас Левченко та війт Степан Кир'янов [1,с.819]. У складі менського сотенного уряду Василь Сахненко відомий також за присягами 1676 та 1682 рр., що їх старшина, козаки та міщани приносили на

вірність царям Федору Олексійовичу та відповідно Петру Олексійовичу [29,арк.240 зв.;30,арк.236;15,с.3].

В той же період згадується вперше згадується його син Гнат Сахновський, який у 1681–1696 рр. з перервами очолював Киселівську сотню. Про попередній період його життя поки що нічого невідомо. Скоріше за все він, як і його батько, був менським козаком. У 1693 р. Сахновський займав посаду менського городового отамана. Згодом став менським сотником. Одне з перших повідомлень про початок його перебування на цьому уряді датується 4 листопада 1697 р. Сахновський згадувався в уступному записі, за яким жителька с. Ушні Менської сотні Гафія Павловська надавала йому сіножать за р. Десною. Перед цим вона була покарана за вчинення «вшетеченства» (перелюбства) з іншим ушенським жителем Яцком Лісовенком. Тому в якості розплати за свій вчинок вона віддала сотнику сіножать [42,арк.161 зв.]. Під час Північної війни 1700–1721 рр., у вересні 1702 р. Сахновський на чолі 44 козаків Менської сотні у складі Чернігівського полку перебували «при шведском войске» над р. Шелдихою. Напевно таке формулювання пояснюється тим, що козаки здійснювали розвідку у розташуванні шведських військ [27,арк.4зв.;2,с.27,36]. 17 січня 1709 р. Сахновський за збереження вірності царю Петру I під час виступу гетьмана Івана Мазепи отримав жалувану грамоту на села Феськівку та Величківку Менської сотні [21,с.502].

Загалом Гнат Сахновський тримав сотенний уряд до 1722 р., коли став чернігівським полковим обозним [21,с.501;13,с.641]. На цій посаді він знаходився до 14 травня 1732 р. Сахновський був звільнений від усіх служб за старістю. У грудні 1726 р. він згадувався наказним чернігівським полковником. Після служби Сахновський оселився у Максаківському Спасо–Преображенському монастирі, де напевно й закінчив своє життя. Його дружиною була донька менського козака Павла Якимовича Зіновія [21,с.503].

Після Гната Сахновського у 1723 р. менським сотником став його син Іван, який за нашими підрахунками народився у 1675 р. На цій посаді він пробув до 1739 р. 14 червня 1723 р. чернігівський полковий суддя та наказний полковник Василь Томара своїм універсалом призначив Сахновського старшим над 600–тма козаками з Киселівської, Менської, Понорницької та Сосницької сотень, відправлених на каналні роботи під Ладого [33,с.609]. У жовтні 1723 р. Іван Гнатович Сахновський разом з товариством Менської сотні підписалися під Коломацькими чолобитними. Цей документ козацька старшина подавала до царя Петра I. В ньому йшлося про скасування податків, запроваджених I Малоросійською колегією та про обрання гетьмана [33,с. 622]. В той же час відомий ще один представник сотенної старшини, родину якого ми будемо реконструювати нижче. Це – городовий отаман Захарій (Павлович) Павловський, який згадується на цій посаді у 1725–1732 рр. Перед цим у 1718 р. він згадувався курінним отаманом [28,арк.162;22,с.7;13,с.44]. У 1728 р. на нього заносив скаргу до Генеральної військової канцелярії (далі – ГВК) менський козак Дем'ян Дейнека. Він повідомляв про те, що отаман у 1727 р. «без вини» забрав у нього 20 талярів без золотого, а наступного разу – 8 коп. Дейнека свідчив, що через це він не міг відбувати козацької служби. Але, як виходить з донесення, він мав й інші претензії до Павловича бо, окрім повернення грошей, просив про те, щоб товариство сотні могло обрати нового отамана [36,арк.2]. Також маємо відомості й про подальшу службу сотника Сахновського. Окрім власних обов'язків у Менській сотні йому доводилось виконувати різні доручення за розпорядженнями центральної влади в інших адміністративних одиницях Гетьманщини. Так, за наказом ГВК від 9 вересня 1730 р. він разом з бунчуковим товаришем Василем Романовичем мав здійснити слідство у Стародубівській полковій та Погарській сотнях, куди його призначили замість хворого бунчукового товариша Івана Мокрієвича. Протягом цього періоду він брав активну участь у бойових діях, а зокрема у російсько–турецькій війні 1735–1739 рр. Є припущення, що в серпні 1736 р. Сахновський був командиром загону козаків Чернігівського полку з 738 чоловік, приведеного до м. Переяслава [26,с.45]. У квітні 1738 р. Іван Сахновський, а також 101 козак Менської сотні у складі команди Чернігівського полку були відряджені до армії генерала фон Лессі та брали участь у Кримському поході того ж року. У битві при Гайман–долині (Чорній долині) Сахновський в якості командира замінив вбитого чернігівського полкового осавула Михайла Мокрієвича [37,арк.3;21,с.503].

З 1739 р. Іван Сахновський відомий як чернігівський полковий обозний. 8 січня того ж року він подав прохання до ГВК про призначення його сина Якіма менським сотником. У відповідь на це з канцелярії 30 січня 1739 р. виданий відповідний універсал за підписом генерал-аншефа Олександра Рум'янцева [35,арк.55–56 зв.]. Зміцненням свого та становища своєї родини Сахновський багато в чому був зобов'язаний своєму свояку генеральному писарю Андрію Безбородьку. Обоє вони одружилися на доньках генерального судді Михайла Забіли, кожна з яких мала ім'я Євдокія [20,с.82]. Про тісні зв'язки Безбородька з Сахновським свідчив також один з листів, що його надіслав Безбородько чернігівському обозному у березні 1742 р. В ньому він дякував Сахновському за те що той не залишив без нагляду маєток генерального писаря в с. Стольному [23,с.314].

Як вже зазначалося, у 1739 р. менським сотником призначений Яким Сахновський. Про його службу до та під час перебування на цій посаді свідчить «казка» від 20 грудня 1761 р., яку він подав до ГВК, займаючи вже уряд березинського сотника. Тоді йому було вже 44 роки. Народився Яким Сахновський 9 вересня 1718 р., а служити почав з 18 років. У 1736–1739 рр. знаходився при ГВК військовим канцеляристом, за інструкцією якої у 1737 р. перебував при відправленні козаків у похід під час вже згаданої російсько-турецької війни. У 1738 р., знову ж таки за інструкцією ГВК направлений у Чернігівський полк з метою відрядження козаків на чолі з чернігівським полковником Володимиром Ізмайловим у похід. Потім, за наказом керівника ГВК генерал-майора Івана Шипова, півроку знаходився в Полтавському полку в комісії для перепису вільних дворів з метою роздачі їх грузинам. Згодом перебував у Переяславі при генерал-аншефі Олександрі Рум'янцеві для ведення різних письмових справ. В тому ж році він також перебував у Переяславському полку під командою чернігівського полковника Володимира Ізмайлова, звідки відправлений з командою по р. Дніпру. Тоді ж брав участь у другому Хотинському поході. В 1740 р. разом з майором Ізмайловим проводив перепис коней в Чернігівському полку. В тому ж році Сахновський під командуванням таємного радника Івана Неплюєва знаходився при встановленні кордонів між Російською імперією та Оттоманською Портою. Також здійснював ревізію в сотнях Чернігівського полку. В 1742 р. знаходився при переписі вільних та рангових містечок, сіл та «деревень», брав участь в різних комісіях за розпорядженням Чернігівської полкової канцелярії [35,арк.53 зв.].

Під час перебування Якіма Сахновського на посаді менського сотника з'являються перші відомості про представників родини на прізвище Омелюта, що також тримали посади у менському сотенному правлінні. А загалом у Мені нами зафіксовано кілька козацьких родин з таким прізвищем. У вищевказаному випадку згаданий хорунжий Юхим Омелянович Омелюта, який відомий на цій посаді у 1737–1748 рр. Також він згадується у компюті Чернігівського полку 1740 р. серед козаків Менської сотні. На той час 39-річний Омелюта проживав у Мені [39,арк.119].

Наприкінці 1742 р. в Сахновських трапились неприємності через донос яготинського сотника Купчинського на генерального писаря Безбородька, надісланий ним 5 листопада 1742 р. до Петербурга. Поряд з іншими свідченнями про зловживання Безбородька, Купчинський вказував на те, що генеральний писар призначав на посади своїх родичів, а зокрема вищезгаданим Івану та Якіму Сахновському надав посади відповідно полкового обозного та сотника [12,с.312–313].

Внаслідок цього Яким Сахновський був звільнений і до 1748 р. перебував на вакансі. Замість нього імператорським указом від 8 січня 1743 р. менським сотником став Григорій Сидорович Кузьминський, згаданий як син менського священника. На нашу думку це міг бути священник Михайлівської церкви та менський намісник Ісидор Козмович. Насамперед про свідчить схоже прізвище та по-батькові сотника. Окрім, цього в інших двох церквах (Троїцька та Різдва Богородиці) священники з таким прізвищем не згадуються. На початку XVIII ст. при храмі Різдва Богородиці служив Андрій Леонтієв, а потім – Павло Любарський [10,арк.106]. У Троїцькій церкві у 1720 р. згадувався священник на ім'я Стефан [9,с.123]. Перед вступом на посаду сотника Кузьминський спочатку у званні значкового, а потім бунчукового товариша брав участь у комісії з укладання єдиного зводу законів для Гетьманщини, відомого

під назвою «Права по которым судится малороссийский народ» (1728–1732, 1735, 1738–1742 pp.) [20,с.403].

Яким Сахновський тим часом напевно прагнув відстояти своє право на посаду сотника. У січні 1743 р. він подав чолобитну до Чернігівської полкової канцелярії (далі – ЧПК) з проханням видати йому атестат, з огляду на його особисті, а також заслуги діда та батька. Полкова канцелярія за указом ГВК здійснила перевірку, чи гідний Сахновський займати посаду сотника і 13 січня 1743 р. він отримав атестат, яким визнавалася його «згодност и достоинство» щодо цього. Приблизно в той же час Сахновський отримав атестат з менської сотенної канцелярії. Документ сформульований так, щоб показати Сахновського в якомога кращому світлі. Сотенна старшина та товариство сотні свідчили про те, що визнавали Сахновського «за командира» та були ним задоволені. Він, у свою чергу, не чинив жодних кривд та збитків козакам. Окрім сотенної старшини, під атестатом підписались 12 отаманів та 15 козаків [35,арк.57,59].

Зовсім іншу картину подає чолобитна вищезгаданого Кузьминського від 6 лютого 1746 р, справа за якою розглядалася в ГВК та Сенаті протягом 1747–1748 pp. В ній, окрім свідчень про пограбування та навернення козаків у підданство, Кузьминський подав численні факти посадових зловживань Івана та Якіма Сахновських під час їхнього сотникування. В них йшлося про запровадження Сахновськими незаконних податків на свою користь, невиплати грошей жителям сотні за зібраний провіант та ін. [38,арк.бзв.].

Станом на 1746 р. Григорій Кузьминський проживав у Мені, про що свідчать сповідні книги парафії церкви Різдва Богородиці. У відповідності до поставлених вище завдань розглянемо типологію родини сотника та інших старшин, що згадуються на той час у сповідних книгах менських церков. З цією метою звернемось до класифікації П. Ласлетта, що розрізняє три основні типи сімейних утворень: нуклеарні (прості), розширені та мультифокальні (складні) [17,с.136–139]. Однак, ця класифікація досить умовна. На думку багатьох вчених, кожна сім'я пру своєму розвитку проходить декілька етапів або фаз, під час яких змінюється і її структура (проста сім'я перетворюється на складну, а та, в свою чергу, може розпадатися на декілька простих) [31,с.108]. У 1746 р. менському сотнику Кузьминському виповнився 51 рік. Його дружиною була 46-річна Агафія Федорівна Лисенко, донька генерального судді. Вони мали 4 синів: Михайла (23 роки), Івана (17 років), Івана (13 років) та Петра (4) роки, а також 3 доньок: Степаниду (19 років), Дарію (17 років) та Анну (3 роки). Окрім них в господарстві мешкало 11 слугителів [7,арк.283 зв.]. Отже перед нами проста сім'я, основу якої складає шлюбна пара з дітьми.

В цій же парафії мешкав 71-річний полковий обозний Іван Сахновський. Його дружині, вже згаданій Євдокії Забілі виповнився 61 рік. В них було 6 синів. Найстарший Петро (25 років) мав за дружину 20-річну Анну. Іншому сину Івану виповнився 21 рік, Пантелеймону – 17, Михайлу – 15, Федору – 12, Степану – 8. Також до цього домогосподарства відносились 14 слугителів [7,арк.283 зв.]. Це типовий приклад складної сім'ї, що складається з кількох шлюбних пар. Для навчання дітей грамоти Сахновські, як і інші старшини, тримали в себе домашніх вчителів. Зокрема, навчанням дітей обозного займався Федір Михайлович Шапошников [21,с.503].

Наступним в переліку йде домогосподарство військового канцеляриста 22-річного Павла Петровича Сахновського, сина бунчукового товариша Петра та онука вже згаданого Гната Сахновського. Його дружина Євдокія Федорівна Полторацька (17 років), була донькою сосницького протопопа. Разом з ними проживали 3 брати Павла: Андрій (18 років), Йосип (17 років), Пантелеймон (2 роки) та сестра Ірина (15 років). Ця родина була розширеною, оскільки до неї також входили родичі, які не утворювали шлюбних пар. У дворі Сахновських мешкали 12 слугителів [7,арк.284].

В парафії церкви Різдва Богородиці знаходився двір Василя Павловського. Приблизно в 1733 р. він став менським городовим отаманом, змінивши на цій посаді в свого брата, вищезгаданого Захарія Павловича [42,арк.142]. У вересні 1743 р. Павловський подав чолобитну до ГВК про присвоєння йому звання значкового товариша, на отримання якого він був атестований ЧПК 29 квітня того ж року. 9 вересня 1743 р. вийшов царський указ, за яким Павловський став значковим товаришем Чернігівського полку [43,арк.35 зв.]. У 1746 р. йому було 46 років. Його дружиною

згадувалася Анастасія Пилипівна Полторацька, донька бурмистра (44 роки). Вони мали 4 синів: Леонтія (19 років), Олексія (14 років), Григорія (8 років) та Федора (4 роки), утворюючи ти самим просту сім'ю з 6 чоловік [7,арк.284]. З ними проживало 5 служителів. Насамкінець при парафії Різдва Богородиці мешкав менський сотенний отаман Кирило Оникеевко (29 років) разом дружиною 23-річною Катериною Григорієвою. В них було двоє дітей: Іван (5 років) та Феодосія (3 роки). В їх дворі проживало 4 служителі.

Станом на 1746 р. дві сім'ї сотенних старшин мешкали на території парафії Михайлівської церкви. Першою в переліку сповідної книги йде родина Івана Кириловича Троцького (49 років), який згадувався наказним сотником в 1735,1741, 1743 та 1748 рр. [10,арк.135;42,арк.612,618]. Його дружиною була 44-річна Тетяна Ісидорова. Вони мали 3 дочок: Феодосію (18 років), Анну (16 років) та Анастасію (7 років). Разом з ними жила «швагрова» Івана 39-річна вдова Марина Григорієва з дочкою та сином. Отже, перед нами мультифокальна сім'я з 8 осіб. В цьому домогосподарстві налічувалося 4 сім'ї дворових людей загальною чисельністю 13 осіб. Ще 3 чоловік родини не мали. Також в джерелах зустрічається згадка про те, що у 1732 р. Троцький був одружений з дочкою Гната Сахновською Іриною [21,с.504].

При парафії Михайлівської церкви мешкала ще одна донька Гната Сахновського Федора, яка у 1732 р. відома у шлюбі з менським наказним сотником Олексієм Михайловичем Мілевським. Він помер під час польського походу, очевидно у 1733–1735 рр. Про це свідчить уступний запис від 1748 р., яким Федора Мілевська заповіла свої маєтності вже згаданому Івану Сахновському [42,арк.679]. Станом на 1746 р. 58-річна Мілевська залишалася одинокою бездітною вдовою. Разом з нею у дворі мешкало 9 сімей дворових людей у кількості 42 осіб [7,арк.302].

Наостанок в цій парафії мешкав менський сотенний писар Михайло Богдановський (46 років). Разом з дружиною Агафією Павловою (40 років) він мав 5 дітей: Олексія (9 років), Марію (8 років), Федора (6 років), Марію (4 роки) та Тетяну (1 рік). В їх господарстві проживали 3 сім'ї дворових людей загальною кількістю 13 осіб [7,арк.301зв.].

У парафії Троїцької церкви мешкала родина сина обозного Якима Івановича Сахновського (28 років), який у 1746 р. залишався вакансовим сотником. Його дружиною була 20-річна Анна, дочка чернігівського полкового обозного Павла Сангурського (?–1734–1738) [13,с.37]. Вони мали 3 дітей: Михайла (4 роки), Павло (3 роки) та Олену (1 року). В цьому господарстві проживало та 8 сімей дворових людей чисельністю 33 особи.

При цій же парафії мешкала сім'я вже згаданого сотенного отамана 43-річного Юхима Омеляновича Омелюти. Його дружиною згадується 36-річна Анна Опанасівна. Їх старший син Василь (20 років) був одружений на 20-річній Євдокії Кузьминій. Також у Юхима згадувався ще один син Яків (7 років), який народився 9 жовтня 1739 р. [7,арк.393зв.]. Отже, родина Омелюти також належала до типу мультифокальних. З ними проживали 3 сім'ї дворових людей кількістю 11 чоловік. Напевно від батька посада сотенного хорунжого перейде Василю Омелюті, на якій він згадується у 1750–1768 рр. [42,арк.527,311;13,с.44].

У 1753 р. помер менський сотник Григорій Кузьминський. На його місце імператорською грамотою від 29 липня 1753 р. був призначений Павло Сахновський [43,арк.2], син бунчукового товариша Петра та онук вищезгаданого сотника Гната Сахновських. 31 липня він отримав також відповідний універсал гетьмана Кирила Розумовського [21,с.507]. Станом на 1768 р. він проживав у Мені по вулиці Чернігівській, про що свідчить чорновий опис дворів менських жителів з матеріалів Генерального опису Лівобережної України 1765–1769 р. На жаль, у цій відомості відносно старшинських житлових дворів вказані лише їх господарі, а інші родичі не переписані. Та поряд з цим опис містить цікаву інформацію про вчителя дітей Сахновського 23-річного Антона Уварського. Він походив з містечка Семенівки Стародубського полку, з міщанської родини. За свою роботу Уварський отримував 12 рублів, перебуваючи «на одежи своей а харчах хозяйских». Як зазначається далі, він закінчив чернігівське училище, під яким розуміється не що інакше, як чернігівський колегіум, з якого Уварський отримав відповідний документ [42,арк.285]. З інших родичів Сахновського у Мені проживав його брат військовий товариш Пантелеймон Петрович Сахновський, двір якого знаходився

на вулиці Березинській [42,арк.458]. В той же час у місті був житловий двір вдови ще одного військового товариша Пантелеймона Івановича Сахновського Феодосії. Сам він помер у тому ж 1768 р. після тривалої хвороби [21,с.506]. Їхній житловий двір знаходився по вулиці Бобировій [42,арк.431зв.].

Також свій житловий двір мав у місті чернігівський полковий осавул вже згаданий Василь Павловський, відомий на цій посаді з 1763 р. [6,арк.5]. По-іншому склалася доля родини його брата Захарія, колишнього сотенного отамана. Сам він, а також один з його синів Іван, померли до 50-х рр. XVIII ст. Про це свідчив арешт від 7 травня 1752 р., виданий менським сотенним правлінням на чолі з сотником Кузьминським. Василь Павловський (тоді ще значковий товариш) скаржився на те, що попередніми роками його брат Захарій разом з синами Іваном та Леонтієм з 1736 по 1746 р. заборгували йому 39 рублів 15 копійок. Після їх смерті в господарстві брата залишився його син Леонтій. Павловський зазначав, що він був «несостоятельный» та марно витрачав батьківський спадок. Тому Павловський просив, щоб йому віддали двір Захарія з усіма будівлями та городом, поки Леонтій не поверне борг. Вищевказаним арештом прохання Павловського було задоволене. [6, арк. 4]. Очевидно племінник борги не віддав, оскільки з 1758 р. став жити в підсусідках. У 1768 р. він мешкав у Мені в житловому дворі військового товариша Михайла Логвинова. Йому було 50 років. Разом з дружиною Параскевією (40 років) вони мали 3 дітей [42,арк.327].

По житловому двору мали у місті сотенний писар Гнат Романовський, отаман Іван Климович, осавул Костянтин Дейнека та абшитований (у відставці) хорунжий Юхим Омелюта. Разом з ним проживав теж абшитований сотенний хорунжий Василь Омелюта. З ними мешкав і Яків Омелюта. На той час йому приблизно виповнилося 29 років. Він відомий як хорунжий чернігівської полкової артилерії. На цій посаді Омелюта перебував до 1772 р. [42,арк.311;13,с.37]. В тому ж році він став менським сотенним отаманом. На цій посаді він згадується і в 1779 р. У сповідній книзі Троїцької церкви за 1779 р. поданий склад його сім'ї. На той момент Омелюті було 42 роки. За дружину він мав 40-річну Євдокію Іванівну Орловську, доньку священника с. Баби [8,арк.244зв.;16,с.175]. В них було 4 дітей: Андрій (17 років), Корнилій (16 років), Данило (12 років) та Параскевія (6 років). В їх дворі мешкало 8 чоловік служителів та 5 родин підсусідків з 24 чоловік. Пізніше Яків Омелюта отримав звання військового товариша, в якому згадувався в 1783 р. Окрім цього він був асесором у Чернігівському військовому суді [16,с.175]. У «Списках черниговских дворян» 1783 р. згадуються його дружина та діти, стосовно яких спостерігаються похибки у віці відносно даних Сповідних книг 1779 р. Найстаршому, Андрію, було 20 років. Він згадується сотенним отаманом при Чернігівському козацькому полку. Данило, якому виповнилося 14 років, в якості канцеляриста служив у Чернігівській кримінальній палаті. Їхній сестрі Параскевії було 9 років. Проте найбільша невідповідність у віці Корнія, який складав 17 років, хоча за логікою мало б бути 19–20 р. [16, с. 175]. Як правило така ситуація зумовлювалася неточним знанням та байдужим ставленням людей XVIII ст. до власного віку [32, с. 61]. Яків Омелюта згодом згадувався як поручик та помер у 1822 р. на 84 році життя. Про це свідчить напис на його могилі, що збереглася на колишньому цвинтарі Троїцької церкви в м. Мені.

На основі сповідних книг 1779 р. проаналізуємо зміни у складі інших старшинських родин. Так, вже згаданий Павло Сахновський у 1772 р. отримав звання бунчукового товариша при відставці. У 1779 р. він мешкав у Мені при парафії Троїцької церкви. Йому було 55 років. Його дружиною залишалася Євдокія Полторацька (45 років). Їх старший син Василь (26 років) разом з дружиною Софією Василівною (22 роки) мали 2 дітей. У Павла Сахновського було ще 2 синів Іван (20 років) та Дмитро (10 років), а також дочка Марія (11 років). Також в їх господарстві проживав 21 підсусідок [9,арк.244 зв.]. Отже, з 1746 р. родина Сахновського змінила свою структуру, перетворившись на мультифокальну.

Зовсім інші процеси відбувалися в родині вже померлого полкового обозного Івана Сахновського, яка на той час розпалася на кілька простих сімейних утворень. Його вдова, Євдокія Михайлівна проживала в своєму дворі у Мені при парафії церкви Різдва Богородиці. Їй було 89 років. З нею мешкав її син Степан Іванович, суддя земського суду Менського повіту. У свої 41 рік він певно залишався неодруженим, принаймні у

сповідній книзі про його сімейний стан нічого не згадано. Скоріше за все одружився досить пізно. У 1798 р. дружиною Сахновського згадується Марія Іванівна Товстоліс, донька надвірного радника [8,арк.174;21,с.506]. Челядь Сахновських налічувала 11 чоловік. Також в цьому дворі проживала сім'я підсусідків з 4 чоловік, яка теж мала 2 слугителів [8,арк.174 зв.].

Як вже зазначалося у 1768 р. помер один з синів Євдокії військовий товариш Пантелеймон Сахновський. У Мені в 1779 р. при парафії Михайлівської церкви проживала його вдова Фекла (Феодосія) Іванівна. Їй було 54 роки. Разом з нею мешкали троє синів: Василь (25 років), Антоній (23 роки) та Ілля (19 років). В їх господарстві було 4 слугителі та 45 підсусідків, які утворювали 9 сімей [8,арк.221 зв.,222].

Окрім Мени члени родини Сахновських мали свої житлові двори у родових володіннях, сс. Величківці та Феськівці. Зокрема у Величківці мешкав колишній возний Менської сотні Андрій Сахновський, ще один син бунчукового товариша Петра Сахновського. Цю посаду в менському земському суді займав протягом 1768–1775 рр. [21,с.507;40,арк.4]. Склад його сім'ї поданий у сповідній книзі Преображенської церкви цього села. На той час Сахновському було 49 років. За дружину він мав 48–річну Устину Кіндратівну Плоску, доньку значкового товариша [21,с.507]. Його найстарший син Карпо (27 років) одружений на 22–річній Євдокії Григорівні. Вони мали сина Івана 1 року. Разом з Андрієм Сахновським проживали й інші його діти, а саме: Іван (16 років), Матрона (14 років) та Дарія (8 років). В них було 5 слугителів [8,арк.334 зв.].

У с. Феськівці проживали його брати військові товариші Йосип та Пантелеймон Сахновські. Інформація про їхні родини міститься у сповідній книзі Миколаївської церкви с. Феськівки за 1779 р. Йосип Петрович Сахновський (54 роки) одружений на Пелагії Петрівні Зимницькій (50 років), доньці Вертіївського сотника. Сам він був бездітним. Разом з ним мешкав його племінник Іван Васильович (28 років), дружиною якого згадувалася 24–річна Параскева Фомина. В них було 2 синів Микита (5 років) та Дмитро (1 рік). Дворових людей налічувалося 8 чоловік.

Пантелеймону Петровичу Сахновському у 1779 р. виповнилося 46 років. Його дружиною була 42–річна Анна Михайлівна Соколовська, донька «шляхтича корони Польской». Вони мали 3 дітей: Степаниду (19 років), Степана (16 років) та Тихона (8 років). Також в господарстві Сахновського проживало 6 дворових людей [8,арк.460зв.;21,с.507,508].

Повернемось до старшинських родин, що мешкали у Мені. Зокрема, при парафії церкви Різдва Богородиці знаходився житловий двір вже згаданого полкового судді Василя Павловського. На той час йому виповнилося 78 років. Всього родина Павловського налічувала 12 осіб. Його дружиною залишалася Анастасія Пилипівна Полторацька, донька бурмистра (76 років). З вищезгаданих синів Павловського разом з батьками проживали Леонтій та Федір. Леонтій (50 років) до того часу вже овдовів. У нього було 2 синів Захарій (24 роки) та Лев (12 років). У 1777–1778 рр. Захарій Павловський займав посаду канцеляриста земського суду Менського повіту. Далі у 1780–1781 рр. він відомий як повітовий возний [6, арк. 11, 14]. Станом на грудень 1782 р. Захарій Павловський займав посаду канцеляриста в нижньому земському суді Сосницького повіту [5,арк.59зв.]. Федір (34 роки) разом з дружиною Агафією Прокопівною (32 роки) мали 3 дочок та 2 синів [8,арк.175]. В господарстві Павловського проживали також 8 слугителів та 4 родини підсусідків з 19 чоловік. Отже, родина Павловського продовжувала залишатися мультифокальною. Окремо від батьків проживав ще один їх син Олексій Павловський. У 1778, 1779 р. він згадується підсудком земського суду Менського повіту [41,арк.3,4]. Очевидно, на цій посаді він пробув аж до ліквідації земських судів у 1782 р. Станом на 1783 р. він не займав жодної посади [4,арк.4;16,с.168]. У 1779 р. його двір знаходився на території парафії менської Михайлівської церкви, про що свідчить сповідна книга цього храму. На той час Павловському виповнився 41 рік. Він був одружений на дочці бунчукового товариша Якіма Сахновського 28 –річній Марії. Разом вони мали 5 дітей: Меланію (9 років), Євдокію (6 років), Варвару (4 роки), Тетяну (3 роки) та Миколу (2 роки) [8,арк.229]. У 1782 р. батько Олексія Василь Павловський згадується як полковий суддя у відставці [4,арк.58].

Докорінні зміни відбулися в родині Кузьминських, двір якої знаходився при парафії церкви Різдва Богородиці. Як відомо Григорій Кузьминський помер у 1753 р. В батьківському домі залишився жити його син Петро, відомий з 1776 р. як абшитований військовий канцелярист. В 1779 р. йому виповнилося 40 років. Його дружиною була Анастасія Петрівна Полторацька, донька бунчукового товариша (20 років) [21,с.602]. Вони мали доньку Анастасію, 5 років [8,арк.176]. Це був другий шлюб Петра Кузьминського. Його першою дружиною згадувалася донька військового товариша Василя Половницького [13,с.447]. Штат служителів налічував 6 чоловік. Також в цьому господарстві проживало 26 підсусідків.

В с. Куковичах Менської сотні проживала вдова військового товариша Кузьминського. Про це свідчить сповідна книга куковицької церкви Покрови Богоматері за 1779 р. На жаль, тут не вказані її ім'я та походження, а відомий лише вік – 44 роки. Скоріше за все вона була дружиною Івана Кузьминського, який у 1765 р. згадується військовим канцеляристом, а з 20 грудня того ж року – військовим товаришем [21,с.602]. В неї залишились син Яків (8 років) та дочка Акилина (3 роки). З ними проживала сім'я підсусідків з двох чоловік.

Тепер розглянемо склад сімей сотенних старшин, що проживали в Мені на території парафії Михайлівської церкви. Насамперед у сповідній книзі цього храму згадується господарство абшитованого сотника Івана Васильовича Климовича. Раніше він займав посаду менського городского отамана. В джерелах достеменно не згадується, коли саме він був сотником. Напевно, це було напередодні ліквідації полково–сотенного устрою. У 1779 р. йому виповнилося 59 років. Одружений з донькою козака 49–річною Анною Василівною. З ними проживав їхній син 27–річний Пантелеймон з дружиною 23–річною Уляною Василівною та дочкою Анною (3 роки). Також у Климовичів мешкало 5 служителів та 8 сімей підсусідків загальною кількістю 39 чоловік. У «Списках дворян» згадується ще один син Климовича, відставний поручик 43–річний Павло Климович. Відсутність його у сповідній книзі пояснюється тим, що він міг проживати окремо від батьків. Проте не виключена й помилка в джерелі, якщо зважати на вікову різницю між ним та його батьками [8,арк.214].

Насамкінець в цій парафії проживала родина менського сотенного писаря Гната Герасимовича Романовського. Н цій посаді він відомий з 1758 р. [42,арк.138]. У 1779 р. йому був 41 рік. Разом з дружиною Анною Остапівною (36 років) вони мали 4 дітей: Олексія (9 років), Якима (2 роки), Йосипа (2 роки) та Феодосію (1 рік). В їх дворі проживали 2 родини підсусідків з 8 чоловік [8,арк.218].

Наприкінці XVIII ст. після ліквідації полково–сотенного устрою більшість представників вищевказаних родин продовжили свою кар'єру на військовій чи цивільній службі. Одночасно з цим вони збирали докази на право отримання статусу дворян. Вищезгаданий Степан Іванович Сахновський 29 листопада 1779 р. отримав чин колезького асесора. У 1784 р. він згадується як асесор Чернігівської палати цивільного суду. В тому ж році Сахновський подав до Новгород–Сіверської дворянської комісії документи, якими обґрунтовував право на дворянство для себе та родини. Розглянувши їх, комісія своїм розпорядженням від 16 вересня визнала його дворянином з внесенням у 6 частину дворянської родовідної книги [5,арк.2]. Не зовсім зрозумілою залишається ситуація з родиною Омелют. Її представник, вищезгаданий Данило Якович Омелюта, згадується в другій частині «Родословной книги» Г. Милорадовича [19,с.415]. Сюди внесені представники дворянства, які отримали його на воєнній службі. Тут вказано, що Данило Омелюта почав служити в менському сотенному правлінні з 1772 р., займав посаду сотенного писаря, а у 1784 р. отримав звання військового товариша. Але, з огляду на свій юний вік, він не міг займати ці посади. Скоріше за все, дворянський статус отримав його батько Яків. Також збереглися згадки про герб родини, який відносився до польських гербів і мав назву «Лис». В щиті на червоному полі зображена срібна, двічі перехрещена стріла. Надшоломник мав вигляд лисиці, повернутої в ліву сторону [18,с.125].

Таким чином, представники вищевказаних старшинських родин протягом тривалого часу тримали в своїх руках посади в менському сотенному правлінні, в чому не останню роль відігравали родинні та службові зв'язки. Проведений аналіз структури старшинських сімей засвідчив високий показник їх середньої населеності, який у 1746

та 1779 рр. становив 6 осіб. За типологією в старшинському середовищі в рівній мірі були представлені складні та прості родини. Створюючи сім'ю, козацькі старшини у більшості випадків одружувалися з представницями свого чи духовного станів.

Список використаних джерел

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею (далі – АЮЗР). – СПб.: Типографія Еттингера, 1877. – Т. 9 (1668–1672).
2. Горобець С. Рябцев В. До історії участі українських козаків у військових подіях початкового етапу Північної війни (1700–1702 рр.) // Сіверянський літопис. – 2011. – № 3. – С. 23–38.
3. Гуржий А. И. Эволюция феодальных отношений на Левобережной Украине в первой половине XVIII в. – К.: Наукова думка, 1986. – 136 с.
4. Державний архів Чернігівської області. – Ф. 86. – Оп. 1. – Спр. 6. – 84 арк.
5. Там само. – Ф. 133. – Оп. 4. – Спр. 163. – 5 арк.
6. Там само. – Ф. 674. – Оп. 1. – Спр. 112. – 26 арк.
7. Там само. – Ф. 679. – Оп. 1. – Спр. 380. – 437 арк.
8. Там само. – Ф. 679. – Оп. 1. – Спр. 425. – 507 арк.
9. Историко–статистическое описание Черниговской епархии. – Чернигов: Земская типография, 1874. – Кн. 6. – 546 с.
10. Книга Менського намісництва «Протокол или потребность». – Инв. № Д–1580. – 185 арк.
11. Кривошея В. В., Кривошея І. І. Сосниця козацька. – К.: ІПЕД НАНУ, 1999. – 68 с.
12. Кривошея В. В. Генеалогія українського козацтва. Нариси історії козацьких полків. – К.: Стилос, 2004. – 391 с.
13. Кривошея В. В. Урядова старшина Гетьманщини. Енциклопедія. – К.: Стилос, 2010. – 792 с.
14. Кривошея І. Старшина Баришівської сотні Переяславського полку у XVII–XVIII ст. (персональний склад та генеалогія). – К.: ТОВ «Міжнар. фін. агенція», 1998. – 19 с.
15. Її ж. Неурядова старшина Чернігівського полку за присягами XVII–XVIII ст. // Сіверянський літопис. – 2011. – № 3. – С. 3–11.
16. Лазаревский А. Н. Списки черниговских дворян 1783 года. Материалы для истории местного дворянства. – Чернигов, 1890. – 188 с.
17. Ласлетт П. Семья и домохозяйство: исторический поход. // Брачность, рождаемость, семья за три века: Сб. статей. // Под ред. А. Г. Вишневого и И. С. Кона. – М., 1979. – С.136–156.
18. Лукомский В. К. Модзалевский В. Л. Малороссийский гербовник / [Репринт]. – К.: Либідь, 1993. – 300 с.
19. Милорадович Г. А. Родословная книга черниговского дворянства / Г. А. Милорадович. – СПб.: С.–Петербургская типография, 1901. – Т. I. – Ч. 1, 2. – 442 с.
20. Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. – К.: Типографія Т–ва Г. Л. Фронцкевич и К0, 1910. – Т. 2 (Е – К). – 746 с.
21. Його ж. Малороссийский родословник. – К.: Типо–літографія С. В. Кульженко, 1914. – Т. 4 (П – С). – 907 с.
22. [Николайчик Ф.] Личный состав малороссийской казацкой старшины в 1725 году // Киевская старина. – 1904. – № 7–8. – С. 1–31.
23. Очерки малороссийских фамилий. Материалы для истории общества в XVII и XVIII в. Собираемые А. М. Лазаревским. 3. // Русский архив. – 1875. – № 3. – С. 311–325.
24. Панашенко В. В. Соціальна еліта Гетьманщини. – К.: Ін–т історії НАН України, 1995. – 221 с.
25. Присяжні книги 1654 р. Білоцерківський та Ніжинський полки / [Упоряд. о. Ю. Мицик, Л. Кравець]. – К., 2003. – 349 с.
26. Репан О. А. Іржа на лезі: Лівобережне козацтво і російсько–турецька війна 1735–1739 років. – К.: Вид. дім «Кієво–Могилянська академія», 2009. – 195 с.
27. Російський державний архів давніх актів. – Ф. 124. – Оп. 3. – Спр. 1304. – 8 арк.
28. Там само. – Ф.140. – Оп.1. – Спр.48. – 258 арк.
29. Там само. – Ф. 229. – Оп. 2. – Спр. 42. – 789 арк.
30. Там само. – Ф. 229. – Оп. 2. – Спр. 54. – 693 арк.
31. Сакало О. Є. Динаміка змін структури сім'ї на території Гетьманщини в другій половині XVIII ст. (на прикладі села Митченки Пирятинської першої сотні Лубенського полку) / О. Є. Сакало // Історична пам'ять. – 2007. – № 1. – С. 108–117.

32. Сердюк І. О. Особливості відображення вікових категорій населення Лівобережної України в Румянцевському описі Малоросії // Вісник Черкаського університету. Сер. «Історичні науки». – Черкаси, 2008. – Вип. 133–134. – С. 55–62

33. Томазов В. Генеалогія козацько–старшинських родів: історіографія та джерела. – К.: Стило, 2006. – 284 с.

34. Універсали Павла Полуботка [Упоряд. В. Ринсевич]. – К, 2008. – 720 с.

35. Центральний державний історичний архів України (м. Київ). – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 16955. – 65 арк.

36. Там само. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 2736. – 3 арк.

37. Там само. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 7243. – 20 арк.

38. Там само. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 18804. – 29 арк.

39. Там само. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 19253. – 200 арк.

40. Там само. – Ф. 54. – Оп. 2. – Спр. 327. – 4 арк.

41. Там само. – Ф. 54. – Оп. 2. – Спр. 444. – 11 арк.

42. Там само. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 22. – 762 арк.

43. Там само. – Ф. 108. – Оп. 2. – Спр. 33. – 215 арк.

Казимиров Д.В. Казацкая старшина Менской сотни во второй половине XVII–XVIII в.

Рассматривается персональный состав старшины, представители которой служили в менском сотенном управлении. Выясняется численность и структура старшинских семей.

Ключевые слова: сотня, старшина, род, структура семьи, исповедная роспись.

Kazimirov, D.V. Mena company cossack foremen in XVII–XVIII ct.

The personal staff of the foremen in the Mena company administration is reviewed. Such questions as members and foremen family structure are analyzed.

Key words: company, foreman, kin, family structure, confession register.